

RIIGIKOGU

5. istungjärk. **Protokoll nr. 108 (18).**

1922. a.

Sisu: 1. Riigi 1922 a. eelarwe II lugemisel. Haridusministeerium. — 2. Koosoleku lõpetamine kwoorumii puudusel.

Riigikogu koosolek 1. aprillil 1922. a. kell 10 h. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 67 Riigikogu liiget. Koosolekut juhatab abiesimees A. Kerem.

Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits, pärast abisekretäär J. Bergman.

Walitsuse lauas: haridusminister H. Bauer, haridusministri abid F. Mikkel-saar ja F. Sauer.

Koosolek algab kell 10.30 min. h.

Juhataja A. Kerem: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorras on riigi 1922 aasta eelarwe II lugemisel. Päewakorras muudatusi teha ei soowita. Riigikogu asub päewakorra juurde.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär J. Bergman.)

1. Riigi 1922 a. eelarwe II lugemisel. Haridusministeerium. J. Piiskar (is.): Eilise eelarwe-komisjoni aruandja seletus haridusministeeriumi eelarwe kohta oli väga

kujukaks attestatsiooniks sellele poliitikal, mida haridusministeeriumis on aetud ja aetakse. Komisjoni aruandja oli sunnitud näitama, kuidas eelarwe-komisjoni alamkomisjon läbi kaaludes üksikasjaliselt üksikuid kulusid, mis alamkomisjoni arwates minimaalsed olid, neid mõnes osas, kus see ilmtingimata tarwilik, suurendas. Ta rõhutas ka, et tema neid paranduse ettepanekuid on sunnitud tegema alamkomisjoni ettepanekutena, mitte eelarwe-komisjoni, ega ka haridusministeeriumi ettepanekutena, ja seda sel põhjusel, et kuigi alamkomisjon oli esinenud haridusministeeriumile soowiga, et haridusministeerium esitaks need suurendusettepanekud Wabariigi Walitsusele, sest eelarwe-komisjon nõudis kõigi suurenduste kohta walitsuse nõusolekut. Pärast selgus aga, et haridusministeerium ei olnud heaks arwanud walitsuse nõus-

olekut mitte nõutada, selle peale waatamata, et eelarwe alamkomisjon ühel meel el soowitas neid summe nõutada, waid oli oma südame kõwaks teinud ja „ei“ ütelnud. Ja see ei ole ainuke kord, kus haridusministeerium oma südame kõwaks teeb ja hariduse peale kulutatawate summade nõudmise puhul „ei“ ütleb. Läänud aastal juba tehti haridusministeeriumile etteheiteid, et ta enesele tarwilikkude summade nõutamises on hooletu olnud, sest see on ainukene ministeerium, kelle summade wastu ükski käsi üles ei tõuse. Haridusministeerium ei ole õieti talitanud, kui tema seda mee leolu ei ole arwesse wõtnud, ja enese poliitikat ja enese eelarwe-summade nõudmist mitte selle järele ei ole seadnud. Ministeerium ei ole aga sellest teinud mingisuguseid järeldusi, waid on jäänud endisele seisukohale. Haridusküsimused teda ei huwita, waid ta arwab nähtawasti, et mida wäiksem summa hariduse peale kulutatakse, seda wähem on askeldamist ja seda kergem on olla haridusministriks (Wahel hüd ed.) Eesti hariduspoliitika käib kõige wanameelsemat rada ja seda just eriti praeguse walitsuse ja praeguse haridusministri ametis olles. Äärmiselt wiletsat kooli ei taheta hakatagi tõsiselt parandama, waid tahetakse ta teha püüete tallermaaks, millel ei kooliga ega haridus-asjaga üldse midagi ühist ei ole. Nii on haridusasutused ja koolid saanud truualamluse instituutideks, niihästi õpetajate kui ka õpilaste suhtes. Mul oli juhus paar päewa tagasi näidata, kus maale ses suhtes on mindud, õpetajate kui ka õpilaste suhtes ja ma ei hakka seda täna siin kordama. Ma pean siiski rõhutama, et kool selle asemel, et täita oma ülesandeid — kaswatada inimest ja jätta nende eneste hooleks poliitilise ilmawaate, elukutse jne. walik — on saanud kõige pealt poliitilise surwe pesaks, klassikooliks kitsamas mõttes. Kuigi iga kool on teatawa piirini wõimul olewa klassi waadete awaldaja, on ta

Eestis saanud täiesti kitsaks, kodanlise poliitika tallermaaks, otse kristliku erakonna asutuseks. On mindud märksa kaugemale kui teistes kodanlistes riikides, kus püütakse koolile vähemalt välispidigi anda erapooletu haridusasutuse nägu.

Eesti hariduspoliitika on sarnaseks kujunenud, et karistatakse õpetajaid ja õpilasi ilmawaate pärast ja juba siis, kui keegi wõib arwata, et teatawal isikul wõiwad olla teatawad kalduwused. Sel puhul tahaksin meelde tuletada härra haridusministrile, kes harilikult pahema tiiva suhtes armastab meelde tuletada Wenemaad, et seal, kus Teie arwates kõik teatawa partei poliitikale allub, on osatud leida haridusalal ühine keel, mis isegi väga kodanlisi haridustegelasi, endisi tsaariaegseid direktorid ja teisi on suutnud kaasa tõmmata.

Praegune Eesti hariduspoliitika on äärmiselt hoolimata haridusaja wastu. Seda tõendab kõige kujukamalt haridusministeeriumi eelarwe, kus, nagu ma tähendasin, pakutakse temale mitmesuguseid summe ja sunnitakse teda tegutsema, aga haridusministeerium ei tegutse siiski. Kui waadata hariduspõllul natuke ringi, siis leiame, et selle poliitika tagajärjed end igalpool tunda annawad. Wõtame, näituseks, meie rahwakooli, mis iga hariduspoliitika aluseks peab olema, ilma milleta keskkool ega kutsekool mõeldaw ei ole. Mis on aastate jooksul selleks tehtud, et endisest seisukorrast wäikestki sammu edasi saada? Rahwakool kiratseb endiselt. Ma ütleksin isegi, et ta on tagurpidi läinud wiimaste aastate jooksul. Koolimajad olid enne sõda paremas seisukorras, kui praegu. Ehk seal küll wõõras õpekeel tarwitusel oli, mis ühelt poolt koolitöö wõimatumaks tegi, olid seal teiselt poolt isikud ametis, kes oma kutsele paremini ette walmistatud in., kui praegu. Missuguseid tagajärgi need endised õpetajad kätte said, on muidugi ise küsimus, aga et need isikud oma ülesannetele paremini wastasid, kui teataw osa neist, kes praegu koolipõllul töötawad, on kindel. Senni ei ole kuigi palju selleks ära tehtud, et õpetajate hariduslist tasapinda tõsta, waid ikka rohkem ja rohkem wõtab maad wool, kus paremad, tõsisemad haridusjõud ära walguwad. Sellest on mitmed korrad kõneldud ja härra haridusminister ei ole ise sellele ka mitte wastu waielnud, et lugu nii on. Pole aga muud ära tehtud, kui su-

wikursused awatud, mille otstarbekohasuse ja korraldamise wastu ka väga palju ette toodud. Kuidas õpetajaid kawatsetakse soetada, näitab praeguste õpetajate seminaaride kaswandikude saatus.

Eesti koolil puuduwad weel ikka igasugused õpeabinõud ja tarwilikud õpearaamatud. Õige primitiivsel tuleb siin läbi ajada. Mis on ministeerium selleks teinud, et õpewahendid soetada ja ruume korda seada? Alles neil päewil arutati siin koolimajade ehitusseadust. Alles nüüd on sinnamaale jõutud, et koolimajade plaanide wõistlus on wälja kuulutatud. Haridusministeeriumil on andmeid, et uute koolimajade ehitamine läheb maksma 1 miljard. Isegi siis, kui osa kulusid omawalitsuste peale langeb ja tasuta riigimetsadest materjaali antakse, ulatab see summa üle poole miljardi. Haridusministeerium lepib aga 20—30 miljoni margaga jaei toeta isegi rahaasjanduse komisjoni kawatsust summe suurendada. Ei saa siis ka rääkida korralikust sisseseadest ja korralikust õpetööst. Nii seisab ka sellest küljest asi söödis. Ei saa korralikka koolimaju weel ehitadagi, sest et kooliwõrk ei ole weel kindlaks määratud. Praegu ehitawad koolimaju alles wallad, sest waldade käes on nende ülespidamine. Walla piirid on aga väga juhuslikud, walla tsentrum ei ole alati kooli tsentrum, ja missugune wald tahaks ehitada koolimaja walla piiri äärde, kuigi koht ümbruse mõttes ja laste suhtes väga käepärane oleks. Pealegi ei saa ei wallad, ei ka maakonna omawalitsused, korralikka koolimaju ehitada, enne, kui kindel kooliwõrk on wälja töötatud. Kui aga härra haridusminister arwab, et aastaks 10-neks jätkub tööd 6-aastase rahwakooli teostamiseks, siis loomulikult ei saada ehitada mingisuguseid korralikka maju, waid lüüakse ülesse mingisugused ütgid, mingisugused putkad, mida pärast äärmiselt raske on ära kasutada. Ja kui sarnasel wiisil peale hakatakse popsi moodi kooli lappima, siis wõib küll mõned miljonid ära tarwitada selleks, et läbijookswad katused ja mädanewad majaseinad ära parandada, kuid niiviisi ei saada korralikka koolimaju, ei looda eeskujulikku algkoolide wõrku. Kui waadata algkooli teistes, enamarenenud maades, siis näeme, et see on asutus, kellel õige suured ja soliid ehitused peawad olema, ja mida mitte ei saa nagu käisest puistata ja ükskõik kuhu paigutada. Siin peab läbitöö-

tatud ja järjekindlalt läbikaalutud alus olema, kindla kooliwõrgu näol, mida siis ka järjekindlalt teostada tuleb. Minu arwates on Eesti riik küllalt nii wäikene, et haridusministeerium wõiks selle ülesande oma peale wõtta. Tema peaks wastutama selle eest, kuidas meil kooliwõrk kujuneb.

Kui koolimajadega sarnane lugu on, siis on arusaadaw, et kooli mitte kõik ei pääse. Isegi pealinnas ei pääse paljud lapsed ruumi puudusel kooli, kuigi koolid kahe ja isegi kolme wahetusega töötawad. Maal on lugu weel wiletsam; maa koolimajad on palju halwemas seisukorras. Peale selle on maal praeguste majandusliste tingimiste tõttu paljudel wanematel wõimatu lapsi ka siis kooli saata, kui koolimaja kättesaadawal oleks. Meil aga pole midagi selleks tehtud, et kehwe ma kihi lapsed kooli pääseksid. Läinud aasta eelarwe arutamisel esitati meie poolt ettepanek 80 miljoni määrata waeste laste koolis käimise wõimaldamiseks. Täna on eelarwes selleks otsarbeks kõigest 12 miljoni määratud, millest kaugeltki ei jätku. Härra haridusminister peaks ülewaate tooma ja näitama, et ta suudab tarwidust rahuldada, kõikidele koolipääsemist wõimaldada. Senni aga, kui seda seletust pole antud, peab järeldama, et sealt poolt waadatakse algkooli, kui kehwe ma kihi kooli peale, ja et kehwe ma kihi hariduse eest üldse waja ei ole hoolitseda, siis ei hoolitseta ka algkooli eest, ega selle eest, et õpilased sinna pääseksid. Et lugu tõesti nii on, selleks tooksin paar näitust. Härra Linnamägi wäitis eelarwe-kommisjonis, kui jutt oli teatawate eesõigustatud keskkoolide ettewalmistusklassidest, et need klassid on wäga tarwilikud, sest algkool ei olewat midagi wäärt ja sellepärast ei wõiwat kõik oma lapsi mitte sinna panna. Minewal suwel tõi ka põllumeeste rühma häälekandja „Kaja“ ühe kirjatüki, kus muuseas räägiti, et algkool olla allpool igasugust arwustust ja et ülekohus olla sundida kõiki wanemaid oma lapsi sinna panema. Need on kaks wäga iseloomustawat näitust, mis tõendawad, et meie algkool wäga halwas seisukorras on. Sellest tehakse järeldus, et algkooli kõrwale tuleb teine eesõigustatud kool luua, mis paremas seisukorras oleks, ja kuhu siis need oma lapsed wõiksid saata, kes algkooli nende jaoks liiga halwaks peawad. Kuid asja peale peaks hoopis teisiti waadatama. Algkool peab olema

terwe haridusasja alus, ja kui algkool halb on, siis tuleb teda tõsta, tuleb tema peale rohkem kulutada, hoolitseda, et ta mitte halb ei oleks.

Ma ei tunne ligemalt Soome koole, aga mul on põhjust arwata, et soomlased oma kooli kohta ei tarwitse mitte ütelda, et ta halb on. Soome algkool on paremas seisukorras ja kõrgemal tasapinnal kui Eesti oma. Riigikogu liige Martinson tõi siin eile ette andmed ja näitas, et Soomes haridusministeeriumi eelarwest terwelt 66% läheb algkoolide peale, meil aga ainult 33%. Tähendab, seal, korralikuma algkooli juures, arwatakse tarwilik olewat terwelt 2 korda rohkem tema peale kulutada, kui meil samal ajal, kus rõhutatakse, et algkool on allpool igasugust arwustust. See näitab, nagu terwe Eesti koolipoliitika üldse, et kooli peetakse teatawa jõukama kihi eesõiguseks ja püütakse temast kõrwale hoida laiemaid rahwahulke. See poliitiline sihtjoon selgub weel rohkem, kui tulla algkooli juurest keskkooli juurde. On mitmele korrale tähendatud, et Eestis on keskkooli wäga palju, üle 80, ja neid tuleb sellepärast hakata kinni panema wõi teistsugusteks ümber muutma. Selles küsimuses walitseb aga niisamasugune selgusetus, niisamasugune süsteemitus, nii nende arwu kui ka nende uuesti korraldamise suhtes nagu algkooli kohtagi. Üteldakse, et keskkooli on palju, kuid haridusministeerium ei ole ütelnud, kui mitu keskkooli oleks Eestis normaalw ja kuipalju neid siis üleliiga on. Ei ole näidatud, missugune peaks keskkoolide võrk olema. On öeldud, et keskkoolisid on 87 tükki ja see on koletu suur arw. Kui algkooli võrgu kokkuseadmine wõidakse anda kohalikkude maakonna- ja linnawalitsuste hooleks, siis peaks keskkooli võrgu looma haridusministeerium. Seda ei ole senni aga tehtud. Meie näeme aga, et keskkoolid on äärmiselt õpilasi täis. Töötatakse harilikult kahe wahetusega, kuid siiski ei ole seal niipalju ruumi, et kõik soowijad sisse wõiks saada. Et keskkooli õpemaks 2 kunni 3 tuhat marka ja õpetarbed samuti kallid, tõrjutakse keskkoolist eemale kehwe rahwakiht, kel wõimalik pole nii suuri kulusid kanda. Sellepärast ei saa rääkida sellest, et keskkooli üleliiga oleks, waid tuleks kõik abinõud selleks tarwitusele wõtta, et ka kehwe male rahwakihi haridust wõimaldada. Kui keskkooli weel mõeldakse wähenendada, siis on selle

tagajärjeks, et keskkoolidesse, kus õpemaaks ettewalmistusklassides juba mitu tuhat marka aastas on, ainult need wõiwad pääseda, kel wõimalus on maksta. Tähendab, mida vähem keskkoolisid, seda rohkem muutuwad nad jõukama klassi keskkoolideks. Niisugust hariduspoliitikat on Balti maadel alati aetud. Ei ole palju aega tagasi, kui üks pastor Pärnumaal ütles, et kes siis weel rehawarre wõi wikati kätte wõtab, kui kõik haridust saawad. Ja omal ajal pidi wiidama õpilasi isegi Stockholmi, et näidata, et ka eestlasel pea on, kuhu haridus sisse mahub. Niisugust hariduspoliitikat tahtakse ka praegugi weel jätkata. (J. Koppel (põl.): Kel raha on, see koolitagu!) Teie olete väga otsekohene. Kel raha, see koolitagu ja kel mitte seda pole, see jäägu tööloomaks. Teie muidugi näeksite heameelega, et töolisteklass teile tööloomaks, elawaks inwentaariks oleks, nagu hobusedki. Mul tuleb meelde ühe mulgi ütetus — kahju, et töölisel kapju all pole, siis ei oleks jalgade kinnipanemisega ajawiitu. Ei ole tarwis kahelda, et teie seisukoht just samasugune on, ja et teie palju parema meelega näeksite, kui proletaarlasel kabjad all oleks. (W. Linnamägi (kristl.): Meie tunneme sarwekandjaid proletaarlasid!) Balti aadel wäitis kogu aeg, et töolistele küllalt saab 2—3 aastastest algkoolist, kus nad õpiks piiblist tundma, et iga alam oma ülema alla heitma ja sõna kuulma peab. Niisamuti arwate ka teie, et töölisele sest wiletsast 4-aastasest koolikesest, mis praegugi osalt weel teostamata on, küllalt saab, ning jätkate seda hariduspoliitikat, mida Balti maadel wõimulolew kiht aastasajad ajanud on ja mida härra Riigiwanem oma kõnes iseloomustas. Kui räägitakse keskkoolide liigsuurest arwust, siis tuleb sellest seda järeldada, et kehweimal rahwakihil, teie arwates, ei tohigi keskkooli haridust olla. Minu arwates ei oleks see sugugi õnnetus, waid kelle waimline arenemine seda lubab, sellele peaks wõimaldatama ka haridust saada. (O. Strandman (töer.): Nad lähöksid ära siit. J. Hünerson (põl.): Wenemaale sundijateks!) Teil, härra Hünerson, ei pruugiks selle üle nutta, kui nad sinna lähewad, sest siis nad teid sundima ei tule. Härra Strandman'i seisukohta tuleb wõtta igatahes tõsisemalt. Wõib ju see wõimalus olla, et nad ära lähewad, kuid ma pean ütlema,

et Soomes, näituseks, mitte üksi keskkooli, waid isegi kõrgema haridusega põlluharijaid leidub. (O. Strandman (töer.): Need on põllumehed, mitte töölised! J. Hünerson (põl.): Soomlastel on rahwustunne tugewam!) Ka ei waata Ameerika mitte nii hariduse peale. Ameerika miljonäärid — wabrikandid annetawad suuri summe selleks, et nende wabrikutes töötawate tööliste hariduslist tasapinda tõsta. Ameerikas hinnatakse väga kõrgelt tööliste haridust. Muuseum on üldiselt tunnistatud wäide, et endise Wenemaa tööstus ei saanud wõistelda wäljamaa omaga sellepärast, et Wenemaa töölised oma waimlise arenemise poolest madalamal olid. Härra Strandman hüüdis siin wahele, et nad ära wäljamaale lähewad, kes teatud hariduse on omanud, kuid mina küsin, kas teie siis tahate inimesi sellega siin kinni hoida, et neile mitte tarwilist haridust ei anna. Sellest tuleb järeldada, et töötaw kiht peab pimedusse jääma. Kui küsida, keda on kõige rohkem wälja walgunud, siis näeme, et kõige suurem protsent just jõukama kihhi hulgast on wälja rändanud — sundijateks. Et aga proletaarlist kihti kinni pidada, et ta mitte wäljaweoks ei oleks, seda probleemi wõib mitmet wiisi käsitada ja tema lahendamise oleneb õige mitmesugustest asjaoludest. See küsimus nii lihtne ei olegi, waid wäljarändamisel on teguritena mitmed ühiskondlised ja majanduslised asjaolud, mida ei saa lahendada hariduspoliitikaga. Eesti hariduspoliitikat ei tohitaks niiviisi juhtida. Üldhariduse andmise aeg on keskkoolis wõrdlemisi lühike, nimelt 11 aastat: 9-dast aastast kawatsetakse juba erine mine, nii ei jääb üle ainult 8 aastat. Siin ma pikemalt peatada ei taha, waid lähen edasi kutsekoolide juurde.

Kutsekool on weel täbaramas seisukorras, kui üldhariduslik keskkool. Esmesi asutatakse järjest juurde, kuid jääb niisugune mulje nende asutamisest, et haridusministeeriumil endalgi ei ole weel praegu selge, mis kutsekoolide all mõeldakse ja kuidas neid korraldada tahtakse. Minewaaastase eelarwe arutamise puhul esines alamkommisjonis selleaegne kutsekoolide osakonna juhataja ettepanekuga, et tuleks asutada terwe rida üheaastaseid käsitöökursusi, näituseks rätsepa, kingissepa, korwi- ja traadipunumise kursusi ja igasuguseid teisi koole, mis pidid järgnema 3—4 aasta-

sele algkoolile ja andma mingisuguse käsitöö oskuse. Kui küsiti, mispärast just see kool sinna kawatsetakse paigutada, siis ei olnud mingisuguseid andmeid ette tuua. Ei olnud selgustki, kas kohtadel on wadadust sarnaste õpeasutuste järele, kas ollakse nõus nende awamisega, kas leidub õpilasi jne. Nüüd on see härra haridusministeeriumist kord Saksamaal käinud ja nägi seal arwatawasti ka kutsekooli ja leidis, et sarnased asutused kutsekoolid ei ole, kuid teiselt poolt tegi sellest reisist enese kohta tarwilikud järeldused ja läks maale koolijuhatajaks. (J. Kana (töer.): Praegu töötab ta sõjawäe tehnika alal.) Ah, sealt siis juba ära! Minule aga tuleb imelik ette, et, näituseks, tarwitatakse üht kõlawat nime — Põltsamaa töökool. Meie teame, et töökool on õpemetood, on kui moodsa kooli üks kuju, on see, mille heaks ja kasuks wanemad kultuuri rahwad palju tööd on teinud ja millest loodetakse sennisele sõnalisele õppimiskoolile suurt edu tulewat. Selle asemele oleme meie suure sammu edasi jõudnud, sest meil on kool omapäraste meetodidega. Lugesin üllatusega, et on sarnasesse raskelt kättesaadawasse kohta, nagu Põltsamaa, asutatud töökool. See oleks pidanud vähemalt raudtee ligidal olema, et ka teised õpetajad oleks sinna ligi pääsenud. Jäi arusaamatuks, miks Eesti esimene töökool, kool, missuguse heaks Saksamaal, Ameerikas ja Inglismaal nii palju tööd on tehtud, meil järsku asetakse Põltsamaale, kuhu kuidagi wiisi ligi ei pääse. Tuli aga tänawune eelarwe, siis selgus, et Põltsamaa kuulus töökool on lihtsalt kolmeaastase kursusega naisterahwa näputöö- ja üheaastase kursusega aiatöökool. Miks teda töökooliks nimetatakse on aru saamatu. Kui haridusministeerium nii wähe töökooli mõttest aru on saanud ja ära ei keela jantimist töökooli nimega, siis arwan mina, on asjata temalt oodata uusi metoode. See näitab aga wäga selgesti, kuidas haridusministeeriumis aru saadakse kutsekoolidest. Täna wuses eelarwes on ka mõned kutsekooli kawatsused, kuid ei ole veel mingisugust alust ja ole ka selge, mis peaks kutsekooli eel käima, kas neljaaastane wõi kuueaastane algkool. Hakatakse looma täiesti juhusliselt mõnesuguseid kursusi. Ma ei ole sarnaste kursuste wastu — awatagu neid seal, kus waja, aga ega see ei lahenda veel kutsekoolide küsimust. Meie näeme aga, et haridus-

ministeerium tihti ei wõta waewaks toetada neid kawatsusi, mis kohtadel tehakse. Näituseks kõneles aruandja Tartus olewatest õpeasutustest ja käsitöökoolidest, kus nimetas muuseas naisühingu käsitöökooli, millele ei leita wõimalikuks tarwilikku toetust anda. Seda sama kõneldi „Pallas'e“ kunstikoolist, mis minu arwates ka kutsekool on, sest tema üheks ülesandeks on joonistamise ja käsitöö õpetajaid ette walmistada. Omal ajal awati see kool haridusministeeriumi enese ettepanekul ja nõusolekul selle lubadusega, et õpetajate palgad wõetakse riigi kanda, kuid nüüd seda toetust temale ei anta. Kui alamkommisjon soowitas summat üles wõtta selleks, isegi siis ei hoolitsetud selle eest, et see summa tõesti üles oleks wõetud. Teisest küljest ei ole aga veel selgusele jõutud, mis peab olema Tallinna kunsttööstuskool. Eelarwe-kommisjon ei saanud mitte selgusele, mis selle kooli otstarbe õieti on. Öeldi, et tema peab walmistama meistrid, tööjuhatajaid, andma joonistuse ja käsitöö õpetajaid, walmistama õppinud töölisi, kes oma käe peal wõiksid kodumaa tööstust edendada. Need on kõik wäga ilusad asjad, kas ja kuidas aga üks kool kõiki neid ülesandeid lahendada saab, on küsitaw. Kas üks ülesanne teise all ei kannata, kas kool üldse suudab kõiki neid ülesseatud nõudeid rahuldada, selle kohta ei olnud koolijuhatusel tarwilikku selgust, sama ka mitte komisjonil. Nüüd liiguvad aga jutud, seda kooli tahetawat akadeemiaks nimetada. Ma ei tea, kas see jutt pilkeks wõi naljaks on wälja läinud, aga vähemalt on mulle nõnda räägitud, et sarnased jutud liikumas olla. Ministeeriumi ringkondadele wäga lähedalseisew isik on sel puhul ühele teisele asutusele ette pannud esineda ettepanekuga, et see asutus akadeemiaks nimetataks. (O. Strandman (töer.): Saksamaal on ka rätsepate akadeemiad!) Jah, aga need on natuke teistsugused asutused. (J. Luiga (töer.): Just nendesamade tähtedega kirjutatakse!) Ma ei waidle selle wastu, et Saksamaal nõnda on, ja mul ei ole ka midagi selle wastu, kui meil rätsepate akadeemiad oleks, aga akadeemiaks muuta asutust, kellel veel kindlat ilmet ei ole, kelle kohta õpetajate personaalgi selguseta seisukohal on, on wäga ebamäärane. Nagu ütlesin, olen ma selle kohta ainult kuulujutte kuulnud ja selle-

pärast ei taha ma selle küsimuse juures pikemalt peatada.

Edasi ei ole ministeeriumil nähtawasti selgust küsimuses: mis teha seminaaridega? Senni oldi vähemalt seisukohal, et neid tuleb asutada, nüüd on aga, nagu hiljuti haridusministeeriumi esitaja komisjonis tähendas, see seisukoht rewideerimise alla wõetud. Wõib olla ootab seminaare ka kinnipanek.

Edasi on wäikses Eestis osa kutsekoole, põllutöökoolid, põllutööministeeriumi all, nõrgaandeliste laste eest hoolitsewad asutused töö-hoolekandeministeeriumi all, kurikalduwustega laste warjupaik — kohtuministeeriumi all jne. Kui eelarwe-komisjonis haridusministeeriumi esitajalt küsiti, kas haridusministeerium kõiki neid asutusi, nagu loomulik, enese alla ei wõtaks, siis selgus, et haridusministeeriumil selle kohta ei eeltöid ega wõimalusi pole. Kui Eesti 1 miljoni elanikkude juures haridusasutused neljale ministeeriumile alluwad, siis näitab see kõike muud, aga mitte otstarbekohast hariduspoliitikat. Mulle tuleb meelde üks haridusministeeriumi eelarwe summa. Selletuskirjas on öeldud, et tahetakse eelarwesse üles wõtta 500.000 marka skoutidele käsitöö õpetamiseks. Missuguses ühenduses on need kaks asja? Skoutide kaudu hakata edendama kutseharidust, igalt, kes kutseharidust tahab omandada, nõuda, et ta skout oleks, on sama, mis ette heideti töö- ja rahwaerakondade poolt walitsusele, kui selgus, et kusagile põllutöökursustele wastu wõetud ainult põllumeestekogude liikmeid. Rahwaerakond ja tööerakond said sellepärast väga ägedaks. Kui aga skoutism tehakse tingimiseks, et kutseharidust saada, siis on see täiesti analoogiline eelmisele nähtusele.

Nõnda puudub praegusel haridusministeeriumil nii algkoolide, keskkoolide kui ka kutsekoolide suhtes selgejooneline poliitika.

Lõpuks tahaksin ma weel tähendada ühe joone peale meie üldhariduslisel alal, see on — erakoolide toetamine. Koolidele antawatest toetussummadest läheb õige wäikene protsent algkoolidele, kaugele suurem osa läheb erakoolide toetamiseks. Siin tuleb kõige kujukamalt ilmsiks klassiline hariduspoliitika, mida ma juba alguses rõhutasin. Tallinnas on terve rida keskkooled, kes püsiwad erakoolide alusel, sest et nad enestele üles on seadnud lahkuminewad eesmärgid,

mida üldhariduslised awalikud koolid ei rahulda. Neis erakeskkoolides on ette-walmistusklassid 5—6 tuhande margalise koolirahaga. Kõrgemates klassides on kooliraha märksa odawam, aga kehwen inimene oma last sinna panna ei saa, sest väljaspoolt sinna pääseda on raske, pea-aegu wõimatu. Jõukas kiht, kellel wõimalik algklassides kallist kooliraha maksta, täidab ka kõrgemad klassid. Aga nende koolide õpetajate palgad maksab riik, kulutades iga kooli peale üle miljoni marga aastas. See on just jõuka kihi klassiliste koolide ja hariduse toetamine, sel ajal, kui nemad ise väga hästi jõuawad algklassides 6.000 marka maksta. Järjekult jõuawad nemad järgmistes klassides küll ka 6.000, 8.000 ja kui tarwis, weel rohkem maksta, et oma koolisid ülewal pidada sarnasel kujul, nagu see neile tarwilik. Minu arwates on haridusküsimus ühiskondlik küsimus, mis ei saa olla igaihe eraasjaks. Aga jätame selle ja eeldame, et wõimaldatakse igale ühele asja nii korraldada, kuidas tema seda tahab. Siis vähemalt ei peaks sarnastele eesõigustatud koolidele riiklist toetust mitte antama, waid summad, mis praegu kulutatakse nende koolide peale, samuti ka koolidele, mis kirikud ja kogudused ülewal peawad, oleks tulnud tarwitada alghariduse tõstmiseks ja nendele õpilastele koolipääsemise wõimaldamiseks, kes praegu on sunnitud koolidest välja jääma kehwise pärast. Need waned, kelle lapsed praegu neis eesõigustatud koolides käiwad, panewad need õpilased nii kui nii kooli, need oleks oma hariduse nii kui nii saanud. Toetussummad on välja antud lihtsalt selleks, et jõukama klassi hariduse saamist toetada kehwide kulul. Kuigi siin üksikute miljonitega tegemist on, iseloomustab see küsimus praegust koolipoliitikat alg- ja keskhariduse korraldamise suhtes.

Mina ei taha peatada pikemalt kõrgema hariduse saamise wõimaluste juures ülikooli ja tehnikumi kaudu. Siingi awaldub, kuidas just kutseharidus wae-sekslapseks jäetakse. Ei ole jõutud weel selgusele, mis asutus Tallinna tehnikum tõepoolest on, kas mingisugused kursused, kas kõrgem õpeasutus, kas keskkutsekool jne. Tähendab, kõik õpeasutused, mis kutselist laadi kannawad, on tuule peale jäetud.

Edasi on kuulda, et ülikoolist mitmed tüsedamad õpejõud lahkuda. See on väga kujukas nähtus sellest, kuidas üli-

kooli olud on. Kuigi eelarwe-komisjonis ülikooli esitaja tõendas, et häid eriteadlasi tulla kullaga kaaluda ja neid ei suudetawat ülikoolile võita, siis näitab see, et ülikool on asetatud väga täbarasse seisukorda, kus ta ei saa olla nõuete kõrgusel. Selle juures on aga, nagu Riigikogu liige Martinsongi tõendas, kulud suuremad, kui Soomemaal, kus ülikool märksa korralikum. Kas ei oleks otsustarbekohasem suure arwu nõrgemate õpejõudude asemel vähem arw tüsedamaid õpejõude ametisse panna, millega saavutataks teatav kokkuhoidmine? Teiselt poolt on ülikoolis töötamine raskeks, otse võimatuks tehtud kehwestele kihtidele. Läänud sügisel tõsteti õperaha 5.000 marga peale, mis, võib olla, kullaväärtuses suur summa ei ole, kuid praegustes tingimistes siiski üle jõu käiw kehwestele üliõpilastele. Komisjonis tähendati, et õperaha maksmata jätmise pärast ei ole ükski üliõpilane lahkunud ülikoolist. See ei ole õige. Alles hiljuti seisis ajalehes teade, et umbes paarsada õpilast on ülikooli ukse taha jäänud sellepärast, et neil võimalik ei olnud õperaha maksta. Teiselt poolt on stipendiumid õige väikesed ja neidki õige vähe, nii et tõuseb vajadus kõrvalt teenimisega omale toetust muretseda. Teenistustingimised on äärmiselt viletsad, ja nii peab jääma suurem hulk kehweste üliõpilasi kas ülikooli ukse taha, ehk jätkama oma haridust sarnastes viletsates tingimistes, mis korralikku õppimist ei võimalda.

Edasi tahaksin ma paari sõnaga peatada toetussummade juures. Haridusminister on ette pannud, ja ka eelarwes on üles võetud mõned toetussummad, nagu toetussummad väljamaal õppimiseks, siis abirahad wanadele kirjanikkudele, teatritele jne. Ma pean rõhutama, et nendel on tendents, nagu terwel eelarwel. Kui näituseks, määratakse üle 2 miljoni teatritele, kellel oma maja, kelle osauhisus kasudega töötab, siis leitakse see täiesti korras olevat, aga samasugust toetust ei ole lubatud teistele teatritele, kellel ei ole mitte oma maja, waid asuwad wõõras majas ja peawad töötama rasketes tingimistes. See teater, kes on saanud rohke toetuse osaliseks, nimelt „Estonia“, ei ole kättesaadaw kehwestele klassile niihästi oma piletihindade, kui repertuaari poolest. Meil on teatrid saanud teatava jõukama kihi eesõiguseks. Ma juhin sel puhul tähelepanu teise nähtuse peale. Tööraha waimlise tasapinna tõstmiseks ei ole

mitte midagi tehtud. Laiade rahwahulkade teatrid, rahwamajad puuduwad meil täiesti. Praegusi teatrid aga, mis igitahes rohkem kabareed kui teatrid on, toetatakse. Niisama leiame, et on summad wanawara korjamise ja muude niisuguste asjade jaoks üles võetud, isegi Eestimaa kirjelduseks, mida nähtawasti keegi ei kirjelda, ja mis summa aastast aastasse figureerib eelarwes, kuna aga samal ajal kunst ja kirjandus on jäänud waesekslapseks, — loowatele kunstnikkudele ja kirjanikkudele ei võimaldata mingisuguseid abirahasid wäljamaa reiseks jne. Ei ole mingisugune kultuuritöö tuhandeid wanu kannusid ja kõike seda wana kraami kokku mütata. Kui tahtakse kunsti edendada, siis peaks võimaldatama, et kunst areneda saab. Edasi on, näituseks, rahwa raamatukogudele määratud 1½ miljoni marka, siis edasiharimiskoolidele 150 tuhat marka ja rahwa ülikoolidele 1 miljoni marka. Tähendab ligi 2½ miljoni üldhariduse edendamiseks wäljaspool kooli. On ju teada, et meil, näituseks, ei ole lugemislaua, ei raamatukogusid. Praegune Eesti raamat on aga hinna poolest äärmiselt kallis, mispärast kehweste intelligentlikum osa ja töötaw rahwas, kellel alati tung raamatu järele on olnud, raamatuid kalli hinna pärast muretseda ei jõua. Kuigi on mõned üksikud raamatukogud, siis on need endiseaja pärandus, ja ei paku mingisugust wäljawalikut. Ka ei ole Eestis kuigi palju kirjandust, eriti teaduslikku. Ühelt poolt ei tehta sedagi wähest kättesaadawaks, ja teiselt poolt ei kirjastata niisuguseid raamatuid, mida wõiks nimetada rahwaraamatuks, selle sõna paremas mõttes.

Mis puutub eriti kehweste ringkondade hariduse jätkamiswõimalustesse wäljaspool kooli, olgu need nüüd loengud, lugemislauad, teaduslikud üldhariduslised kursused täiskaswanutele wõi alaealistele jne., mis Eestis tingimata peaksid olema, siis meie neid ei leia, ei ole isegi kawatsumi, et neid hakatakse looma. Mida näitab see? Näitab seda sama tendentsi, mis terwest hariduspoliitikast läbi käib, kus ainult selle eest hoolt kantakse, mis enesele väga tarwilik, aga mis laiemate kihtide huwidesse puutub, siis selle eest ei hoolitseta meil mitte. Talitatakse otse wastupidi. Hakatakse otsima koolist punasust ja kommunismi, hakatakse töötawaid rahwahulke isegi nende hariduse wõimaluste juurest ära peletama, kuhu nemad senni wõisid pääseda. Töölisnoor-

soo organisatsioonid on ammu juba sulutud, on jõutud juba kodanlise noorsoo enese juurde. Kui ette tuuakse Wiljandi sündmust jne., siis on see ainult teataw ettekääne. Need nähtused olid juba warem olemas. Kes tähele pani ajakirjanduses awaldatud märkusi, see wõis seda näha. Kuid nüüd haarati nendest kinni, puhuti neid üles, ja nendest tehti nüüd see suur number selleks, et õigustada surwepoliitikat, mis on juhitud noorsooliikumise wastu üldse. Nüüd on järele jäänud ainult skoutism. Kuid ka seal tehakse ju mürglit, härra haridusminister. Skoudid on isegi kabaree uksehoidjateks olnud. Härra haridusminister on ära unustanud selle alati wana ja uue probleemi, et noorus ja wanadus üksteisest täiesti aru ei saa, ja tahab noorust oma liistu peale tõmmata ning tema liikumist seisma panna, nagu Joosua päikese liikumise. (W a h e l h ü ü d e d.) Aga ka Joosua ei saanud sellega toime. Päike liigub edasi ja noorsugu liigub edasi. Edenewat elu kinni pidada wististe ei saa. Ja kui haridusminister weel järsumalt talitaks, weel enam õpilasi koolidest lihtsalt minema kihutaks, ilma et nende õpilaste süüdistamiseks midagi ette tuua oleks, siis ei häwita haridusminister sellega ei noorsooliikumist, kui niisugust, üldse, ega proletaarlist noorsooliikumist eriti, waid iseloomustab sellega ainult enese hariduspoliitikat ja muud mitte midagi. Sarnane hariduspoliitika on küll kõike muud, aga mitte moodne, tema ei ole isegi mitte —

on selge, et tema töörahwa seisukohast pole wastuwõetaw — tema ei ole isegi mitte mingisuguse wähegi edumeelse kodanluse hariduspoliitika. Sellepärast on otstarbetu, kui antakse haridusministeeriumile teatawad summad, ilma et temale selle juures üteldakse, et sarnast hariduspoliitikat ajada ei tule. Kui seal aga paremat ajada ei osata, siis peaks haridusministeerium esimene koht olema, kus puhastus ette tuleb wõtta.

Meie oleme alati rõhutanud, et hariduse ja sotsiaalala peale tuleb rohkem kulutada. Minewaaastase eelarwe puhul tegime ettepanekud teatawate summade suurendamiseks. Kui aga niisugune hariduspoliitika järjest edasi kestab, on sarnaste ettepanekute tegemine otstarbetu, sest haridusministeeriumi kättes jääwad need summad nii kui nii tarwitamata. Sellepärast ei ole mingisugust mõtet teatawate ettepanekute tegagi esineda. (Hüüe pahemalt poolt: Lõpetada! Kwoorum puudub. Juhataja kõlistab. Rahwasaadikud koguwad saali.)

2. Koosoleku lõpetamine kwoorumi puudusel.

Juhataja A. Kerem: Palun sekretääri kwoorumi kohta selgusele jõuda. (Sekretäär loeb koosolijaid ja annab juhatajale teada.) Koos on kõigest 48 liiget. Kwoorum puudub — lõpetan koosoleku. Koosolek lõpeb kell 11.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees A. Kerem.

Sekretäär A. Tupits.

Abisekretäär J. Bergman.